

Sygn. akt V CSK 334/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 października 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Manowska

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa „P.” S.A. w W.

przeciwko J.S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 30 października 2019 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 20 października 2017 r., sygn. akt I ACa [...],

1) oddala skargę kasacyjną;

2) przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] na rzecz adwokat A.R. kwotę 3.480,20 (trzy tysiące czterysta osiemdziesiąt i 20/100) złotych (w tym VAT i zwrot wydatków) tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 9 grudnia 2016 r. Sąd Okręgowy w [...] zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 50.677 zł wraz z odsetkami, oddalił dalej idące powództwo oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Zgodnie z ustaleniami Sądu I instancji pozwany po wygaśnięciu łączącej go z powódką umowy najmu zajmował nadal bez tytułu prawnego należące do powódki pomieszczenia i plac, przy czym miało to miejsce również w objętym pozwem okresie od lipca 2012 r. do kwietnia 2014 r. Ostateczny zwrot przedmiotu najmu nastąpił dopiero po wydaniu wyroku nakazującego pozwanemu opuszczenie i opróżnienie pomieszczeń i placu oraz po wszczęciu postępowania egzekucyjnego.

Sąd I instancji przyjął, że bezzasadne było roszczenie o zapłatę podwójnego czynszu tytułem kary umownej zastrzeżonej w wiążącej strony wcześniej umowie najmu, gdyż umowa ta uległa rozwiązaniu i nie mogła stanowić podstawy do naliczania kar umownych. Powództwo zostało jednak częściowo uwzględnione, gdyż jako alternatywną podstawę roszczenia powódka wskazała przepisy o korzystaniu z rzeczy bez tytułu prawnego, tj. art. 225 k.c. w zw. z art. 224 k.c., i podstawa ta okazała się uzasadniona. Zdaniem Sądu Okręgowego nie ma wątpliwości, że pozwany miał świadomość braku po swojej stronie prawa do władania nieruchomością, w związku z czym jako od posiadacza w złej wierze można się od niego domagać wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy. Wysokość tego wynagrodzenia powinna odpowiadać dochodowi, jaki właściciel mógłby osiągnąć na podstawie ważnego stosunku prawnego. Została ona wyliczona stosownie do sporządzonej w sprawie opinii biegłej.

Zaskarżonym skargą kasacyjną wyrokiem z 20 października 2017 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację pozwanego, dzieląc przy tym poczynione w sprawie ustalenia faktyczne.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego wątpliwy był przyjęty przez Sąd I instancji wniosek co do tego, że postanowienie umowy zastrzegające karę umowną z tytułu niezwrócenia rzeczy po ustaniu stosunku najmu wygasło wraz z wygaśnięciem

stosunku najmu. Postanowienie takie zostało zastrzeżone właśnie na wypadek wygaśnięcia stosunku najmu, w związku z czym nie mogło utracić mocy z tą samą chwilą. Wobec tego jednak, że powódka nie zaskarżyła wyroku Sądu Okręgowego, nie można oprzeć rozstrzygnięcia na umowie i art. 483 § 1 k.c., a kontroli należało poddać zastosowanie art. 225 k.c.

Przepis ten w ocenie Sądu Apelacyjnego został w sprawie zastosowany prawidłowo. W szczególności przyjąć należało, że pozwany władał pomieszczeniami i gruntami powódki bez tytułu prawnego, a władanie to było władaniem w złej wierze. W odniesieniu do tej ostatniej kwestii Sąd II instancji przyjął, że obalone zostało wynikające z art. 7 k.c. domniemanie dobrej wiary, gdyż pozwany nie tylko musiał mieć świadomość, że nie wydał powódce przedmiotu najmu, ale również, że powódka oczekiwała tego wydania.

Pozwany zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając:

1. naruszenie przepisów postępowania w postaci art. 321 k.p.c. w związku z art. 225 k.c., art. 224 § 2 k.c., art. 483 § 1 k.c. oraz art. 471 k.c. przez orzeczenie ponad żądanie, polegające na oparciu rozstrzygnięcia na innej podstawie prawnej niż wskazana przez powódkę;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci art. 225 k.c., art. 224 § 2 k.c., w zw. z art. 483 § 1 k.c. i art. 471 k.c. przez uznanie, że przesłanki dochodzenia roszczenia z tytułu kary umownej oraz roszczeń uzupełniających powstających w razie władania cudzą rzeczą bez tytułu prawnego są tożsame.

Pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę wyroku Sądu I instancji przez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Bezzasadny okazał się pierwszy z zarzutów kasacyjnych.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego od wielu lat ugruntowane jest stanowisko, zgodnie z którym powód nie ma obowiązku wskazywania podstawy prawnej swojego żądania, a jeśli to uczyni, sąd wskazaną podstawą nie będzie

związany (tak m.in. orzeczenia z 13 czerwca 1947 r., C III 137/47, OSNC 1948, nr 1, poz. 20; z 2 maja 1957 r., II CR 305/57, OSNC 1958, nr 3, poz. 72; wyr. z 28 marca 2014 r., III CSK 156/13; wyr. z 30 września 2016 r., I CSK 644/15; wyr. z 7 lipca 2017 r., V CSK 660/16; wyr. z 14 grudnia 2018 r., I CSK 667/17). Stanowisko to uzasadnione jest m.in. treścią art. 187 § 1 k.p.c., który nie wymaga przywołania podstawy prawnej roszczenia jako koniecznego elementu pozwu, a w punkcie 2 tego przepisu mowa jest jedynie o konieczności przytoczenia okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie. Oznacza to, że powołanie się przez powoda na podstawę faktyczną żądania, która może być kwalifikowana według różnych podstaw prawnych, uzasadnia rozważenie przez sąd każdej z nich przy rozstrzyganiu sprawy. W związku z tym należy również uznać, że przyjęcie przez sąd innej podstawy prawnej niż wskazana przez powoda nie stanowi wyjścia poza granice żądania określone w art. 321 k.p.c. (por. wyroki SN z 15 kwietnia 2003 r., V CKN 115/01; z 15 września 2004 r., III CK 352/03; z 6 grudnia 2006 r., IV CSK 269/06; z 24 maja 2007 r., V CSK 25/07, OSNC - ZD 2008, nr B, poz. 32; z 20 lutego 2008 r., II CSK 449/07; z 27 marca 2008 r., II CSK 524/07; z 14 grudnia 2018 r., I CSK 667/17). Wątpliwości mogłyby występować jedynie w sytuacji, w której powód wyraźnie oświadcza, że jego intencją jest rozpoznanie sprawy wyłącznie na określonej podstawie prawnej, jednak analiza tej kwestii wykraczałaby poza ramy niniejszej sprawy.

W sprawie niniejszej powódka nie tylko nie złożyła oświadczenia, że jej celem jest uzyskanie rozstrzygnięcia wyłącznie na określonej podstawie prawnej, ale - wbrew założeniu przyjętemu w skardze kasacyjnej - wyraźnie wskazała na alternatywną podstawę dochodzonego roszczenia w postaci art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. Ta podstawa prawna została w szczególności wymieniona w piśmie procesowym z 7 sierpnia 2015 r. oraz na rozprawie przed Sądem Okręgowym w dniu 18 listopada 2015 r. Dla wykazania wysokości roszczenia opartego na wymienionej podstawie prawnej powódka złożyła też wniosek o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego. W tym stanie rzeczy zarzut co do orzeczenia ponad żądanie w związku ze zmianą podstawy prawnej okazał się oczywiście bezzasadny.

Za oczywiście bezzasadny należało uznać również drugi zarzut kasacyjny.

Wbrew założeniu skarżącego Sąd Apelacyjny nie przyjął, że przesłanki roszczenia o zapłatę kary umownej z tytułu niezwrócenia przedmiotu najmu po ustaniu stosunku najmu oraz roszczenia o zapłatę wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy na podstawie art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. są identyczne. W rzeczywistości, wobec uznania przez Sąd I instancji, że nie ma możliwości uwzględnienia powództwa na podstawie łączącej strony umowy, bliżej analizowano wyłącznie kwestię spełnienia przesłanek dochodzenia roszczenia na podstawie art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. i na tej podstawie doszło ostatecznie do uwzględnienia powództwa. W wyniku dokonanej analizy Sądy obu instancji uznały, że pozwany bez tytułu prawnego władał cudzą rzeczą, a jego władztwo wykonywane było w złej wierze. W żaden sposób nie doszło przy tym do utożsamienia przesłanek dochodzenia roszczeń uzupełniających z przesłankami żądania kary umownej, a do tych ostatnich w ogóle się nie odniesiono.

Rozważania Sądów w powyższym zakresie nie budzą zasadniczo zastrzeżeń, a jedynie na marginesie można wspomnieć, że art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. powinny być w ustalonym stanie faktycznym stosowane nie wprost, ale odpowiednio na podstawie art. 230 k.c. Pozwany jako najemca części nieruchomości należącej do powódki był bowiem posiadaczem zależnym, a nie samoistnym. Z przyjętych ustaleń faktycznych nie wynika, aby po ustaniu stosunku najmu doszło do zmiany charakteru posiadania, która to zmiana musiałaby zostać zademonstrowana na zewnątrz (por. m.in. post. SN z 13 marca 1998 r., I CKN 538/97; post. SN z 11 października 2013 r., I CSK 5/13; post. SN z 19 marca 2015 r., IV CSK 360/14; post. SN z 16 października 2015 r., I CSK 885/14; post. SN z 18 maja 2016 r., V CSK 590/15; post. SN z 1 czerwca 2017 r., I CSK 587/16). Kwestia ta nie była jednak przedmiotem żadnego z zarzutów kasacyjnych i nie wydaje się też, by miała wpływ na treść rozstrzygnięcia.

W związku z powyższym Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym przyznano na podstawie § 2 oraz § 16 ust. 4 pkt 1 w zw. z § 8 pkt 6 i § 4 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia

3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18). Na przyznaną sumę zwrotu kosztów składa się opłata podwyższona o kwotę podatku od towarów i usług w łącznej wysokości 3.321 zł oraz zwrot kosztów przejazdu w wysokości 159,20 zł.

jw